

Marian Podstawka, Agnieszka Deresz

Sprawiedliwość rozkładu ogółu obciążeń podatkowych oraz innych obowiązkowych świadczeń

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 8, 317-324

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marian Podstawka
Agnieszka Deresz

SPRAWIEDLIWOŚĆ ROZKŁADU OGÓŁU OBCIĄŻEŃ PODATKOWYCH ORAZ INNYCH OBOWIĄZKOWYCH ŚWIADCZEŃ

Wprowadzenie

Koncentrowanie uwagi opinii społecznej przy omawianiu koncepcji wprowadzenia podatku liniowego wyłącznie na stawkach podatku dochodowego od osób fizycznych, i to skupiając się na obciążeniu tym podatkiem tylko przez pryzmat krańcowych stawek podatku, powoduje, że dyskusja dotyczy szczegółów, a pomija najważniejsze kwestie. Podatek dochodowy nie jest jedynym ciężarem podatkowym nakładanym na obywateli. Upraszczając nieco, można powiedzieć, że w systemie podatkowym oprócz podatku dochodowego od osób fizycznych PIT występuje także podatek dochodowy od osób prawnych CIT, podatek od towarów i usług VAT oraz podatki majątkowe. Jeżeli chcemy obiektywnie ocenić obciążenia podatników o różnych dochodach, to spróbujmy odpowiedzieć na pytanie: jaka jest łączna skala obciążeń podatkowych? A ta zależy od PIT i VAT (podatki majątkowe nie mają tu znaczenia, więc je pominiemy, CIT też pominiemy, bo dotyczą one przedsiębiorstw, nie zaś obywateli).

Ponadto musimy jeszcze pamiętać, że obok podatków funkcjonują inne obowiązkowe świadczenia o charakterze parapodatkowym, które stanowią obciążenie dochodu podatników, wpływając tym samym na poziom ich dobrobytu. Są to przede wszystkim obowiązkowe obciążenia publiczne, szczególnie obowiązkowe składki społeczne i zdrowotne.

Zatem kompleksowość rozważań w zakresie wysokości i sprawiedliwości rozkładu obciążeń podatkowych wymaga, aby oprócz podatku dochodowego od osób fizycznych uwzględnić również podatki pośrednie. Z tego samego względu

należy wziąć pod uwagę inne istotne obciążenia dochodów osobistych, jakimi są obowiązkowe składki na ubezpieczenia społeczne oraz obowiązkowa składka na ubezpieczenie zdrowotne. Przedmiotowe rodzaje ubezpieczeń są niewątpliwie ściśle związane z podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Podlegają one odliczeniu odpowiednio od dochodu do opodatkowania oraz od podatku.

Celem niniejszej pracy jest zaprezentowanie całkowitego obciążenia obywateli daninami na rzecz państwa, jak też próba odpowiedzi na pytanie: jaki rozkład przedmiotowych obciążeń sprzyja sprawiedliwości społecznej?

1. Sprawiedliwość rozkładu obciążeń podatkowych

Biorąc pod uwagę fakt, że wraz ze wzrostem dochodów skłonność do oszczędzania rośnie, gdyż spada procent dochodu, który jest wydawany, to mamy do czynienia z sytuacją, w której osoby mniej zarabiające są, jak mogłoby się z pozoru wydawać, bardziej obciążone podatkami niż ci, których stać na oszczędzanie większej części swojego dochodu. Gdy uwzględnimy łączne ciężary podatkowe (PIT – podatku bezpośredniego od dochodów i VAT – podatku pośredniego opodatkowującego konsumpcję), jakie ponoszą poszczególni podatnicy, okaże się, że wraz ze wzrostem dochodu obciążenie podatnika ulegnie zwiększeniu. Obrazują to wyliczenia przedstawione w poniższych tabelach 1, 2, 3 i 4.

Tabela 1. Obciążenie podatnika podatkiem PIT i VAT przy różnych poziomach dochodów i wydatków na konsumpcję

Miesięczny dochód brutto	1.000,00 zł	10.000,00 zł	20.000,00 zł	30.000,00 zł
Wydatki na konsumpcję	1.000,00 zł	5.000,00 zł	5.000,00 zł	5.000,00 zł
VAT (22%)	220,00 zł	1.100,00 zł	1.100,00 zł	1.100,00 zł
PIT	190,00 zł	1.900,00 zł	3.800,00 zł	5.700,00 zł
Razem	410,00 zł	3.000,00 zł	4.900,00 zł	6.800,00 zł

Źródło: opracowanie własne.

Przy założeniu, że podatnicy o dochodach 1.000,00 zł brutto miesięcznie wydają na konsumpcję całość dochodów, a podatnicy o dochodach 10.000,00 zł brutto miesięcznie, 20.000,00 zł brutto miesięcznie i 30.000,00 zł brutto miesięcznie wydają 5.000,00 zł ze swoich dochodów – ten pierwszy podatnik przeznacza na utrzymanie państwa 410,00 zł dochodów, gdy tymczasem ten drugi, lepiej

zarabiający, przeznaczają na ten sam cel 3.000,00 zł swoich dochodów, następnie trzeci 4.900,00 zł i czwarty, najlepiej zarabiający, aż 6.800,00 zł. Przy dochodzie 1.000,00 zł brutto obciążenie podatkiem było prawie 12 razy mniejsze niż przy dochodzie 30.000,00 zł.

Po wprowadzeniu podatku liniowego od dochodów osobistych, biorąc pod uwagę fakt, iż VAT jest z natury rzeczy jednakowy dla wszystkich, uzyskamy następujące efekty obciążenia dochodów, które przedstawią przykłady zawarte w tabelach 2, 3 i 4.

Tabela 2. Obciążenie podatnika podatkiem PIT i VAT przy takim samym dochodzie i różnych poziomach wydatków na konsumpcję

Miesięczny dochód brutto	2.000,00 zł	2.000,00 zł
Wydatki na konsumpcję	2.000,00 zł	1.000,00 zł
VAT (22%)	440,00 zł	220,00 zł
PIT (18%)	360,00 zł	360,00 zł
Razem	800,00 zł	580,00 zł

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Obciążenie podatnika podatkiem PIT i VAT przy różnych poziomach dochodów i takich samych wydatkach na konsumpcję

Miesięczny dochód brutto	2.000,00 zł	20.000,00 zł
Wydatki na konsumpcję	1.000,00 zł	1.000,00 zł
VAT (22%)	220,00 zł	220,00 zł
PIT (18%)	360,00 zł	3.600,00 zł
Razem	580,00 zł	3.820,00 zł

Źródło: opracowanie własne.

Przy założeniu, że dwóch podatników o dochodach 2.000,00 zł brutto miesięcznie każdy (liniowa stawka podatku dochodowego od osób fizycznych wynosi 18%) przeznaczy na konsumpcję: pierwszy podatnik całość dochodów, drugi połowę swoich dochodów – ten pierwszy podatnik przeznaczają na utrzymanie państwa 800,00 zł, gdy tymczasem ten drugi, mniej „rozrzutny”, przeznaczają na ten sam cel już tylko 580,00 zł swoich dochodów.

Można zatem stwierdzić, że im więcej wydamy z uzyskanego dochodu, tym większy w stosunku do dochodu jest nasz podatek. Tyle że nie wszyscy zarabiają tyle samo, a zatem przejdźmy do następujących dwóch przykładów (zob. tabela 3 i tabela 4).

Przy założeniu, że dwóch podatników o dochodach 2.000,00 zł brutto miesięcznie i 20.000,00 zł brutto miesięcznie (przy stawce liniowej podatku dochodowego od osób fizycznych 18%) wydaje na konsumpcję po 1.000,00 zł każdy, wówczas pierwszy podatnik przeznaczą na utrzymanie państwa 580,00 zł dochodów, zostanie mu ponadto 1.420,00 zł, tyle maksymalnie może on oszczędzić, natomiast drugi podatnik na utrzymanie państwa przeznaczą prawie 7 razy więcej, bo 3.820,00 zł i oszczędza 15.180,00 zł. Oczywiście w tym przypadku, przy tak różnych dochodach dwóch podatników, swoboda decyzji co do podziału pieniędzy na część konsumowaną i oszczędzaną na pewno się różni.

Tabela 4. Obciążenie podatnika podatkiem PIT i VAT przy różnych poziomach dochodów i wydatków na konsumpcję

Miesięczny dochód brutto	2.000,00 zł	20.000,00 zł
Wydatki na konsumpcję	1.000,00 zł	5.000,00 zł
VAT (22%)	220,00 zł	1.100,00 zł
PIT (18%)	360,00 zł	3.600,00 zł
Razem	580,00 zł	4.700,00 zł

Źródło: opracowanie własne.

Przy założeniu, że dwóch podatników o dochodach 2.000,00 zł brutto miesięcznie i 20.000,00 zł brutto miesięcznie (przy stawce liniowej podatku dochodowego od osób fizycznych 18%) na konsumpcję przeznaczą: mniej zarabiający 1.000,00 zł, a drugi 5.000,00 zł, wówczas pierwszy podatnik przeznaczą na utrzymanie państwa 580,00 zł, zostanie mu ponadto 1.420,00 zł, tyle maksymalnie może on oszczędzić, natomiast drugi podatnik na utrzymanie państwa przeznaczą ponad 8 razy więcej, bo 4.700,00 zł i oszczędza 15.300,00 zł.

Powyższe wyliczenia nie biorą jednak pod uwagę faktu, że poziom relacji oszczędności do konsumpcji jest sprawą indywidualną każdego podatnika i nie zawsze będzie się to układało tak, jak przyjęto w przedstawionych przykładach. Należy zwrócić również uwagę, że pieniądź kosztuje; ten, co zarabia więcej, przyczynia się do zwiększenia poziomu oszczędności krajowych, co wpływa korzystnie na gospodarkę. Pozyskanie od niego tych oszczędności to relatywnie ten mniejszy

podatek, który on zapłaci. Trzeba go zatem zachęcić, aby wszystkiego nie wydał. Co więcej, osoby lepiej zarabiające po dokonaniu jakiejś akumulacji kapitału podejmują po pewnym czasie działalność inwestycyjną, tworzą nowe miejsca pracy, czym niewątpliwie przyczyniają się do rozwoju gospodarczego.

Należy zatem wziąć pod uwagę fakt, że nie można zbudować trwałego wzrostu gospodarczego bez inwestycji, a inwestycje powinny mieć swoje źródło w stabilnych krajowych długoterminowych oszczędnościach. Niższe obciążenia podatkowe powodują wzrost oszczędności oraz w konsekwencji wzrost inwestycji. Z kolei na wzmocnienie gospodarczym korzysta całe społeczeństwo, a relatywnie najbardziej ci najbiedniejsi.

2. Rozkład innych obowiązkowych świadczeń stanowiących obciążenie dochodu podatników

Drugą ważną kwestią dotyczącą obciążeń dochodów podatników są obciążenia z tytułu ubezpieczenia społecznego. Ubezpieczenie zdrowotne, choć odliczane od podatku, również jest obciążeniem wynagrodzenia i powinno być wyodrębnione jako składnik dochodu brutto.

Wysokości przedmiotowych składek przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Składki na ubezpieczenia społeczne w roku podatkowym 2006

Rodzaj ubezpieczenia	Stopa składki finansowana przez:	
	pracownika	pracodawcę
Emerytalne	9,76%	9,76%
Rentowe	6,50%	6,50%
Chorobowe	2,45%	
Wypadkowe		1,93%*
Zdrowotne	8,75%	
Fundusz pracy		2,45%
Fundusz gwarantowanych świadczeń socjalnych		0,15%
Ogółem	27,46%	20,79%

* Stopa ubezpieczenia wypadkowego dla płatników zgłaszających do ubezpieczenia wypadkowego nie więcej niż 9 ubezpieczonych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ogłaszanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Składki na ubezpieczenia społeczne oraz składka zdrowotna, jak już wspomniano, są pewnego rodzaju wydatkami, które podlegają odliczeniu przy obliczaniu należności podatkowej. Stopa składki na ubezpieczenie zdrowotne wynosiła w 2006 roku 8,75%. Składka nie podlegała w całości odliczeniu od podatku, a jedynie 7,75% podstawy jej wymiaru. Kwoty wpłat na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe podlegały odliczeniu od dochodu. Pośrednie obciążenie dochodu stanowią również składki na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Nie wpływają one jednak bezpośrednio na wysokość podatku dochodowego, z tego też względu nie będą uwzględniane w dalszych rozważaniach.

Podatek dochodowy od osób fizycznych z obowiązującą skalą podatkową 19%, 30% i 40% może wywołać wrażenie wysokich obciążeń. Należy jednak wiedzieć, że system podatku dochodowego jest ściśle powiązany z systemem ubezpieczeń społecznych. Postrzeganie przez podatników obciążeń podatkowych odbywa się przez pryzmat stawek krańcowych, a rzeczywistość płacone efektywne stawki są znacznie niższe, co obrazuje poniższy przykład.

Przyjmijmy, że w 2006 roku podatnik otrzymuje wynagrodzenie brutto w wysokości 28.800,00 zł. Jest to kwota 2.400,00 zł brutto miesięcznie i stanowi przybliżenie średniego wynagrodzenia w gospodarce. Podatnik rozlicza się sam i korzysta ze standardowych odliczeń. Od kwoty dochodu brutto obliczamy wszystkie składki ubezpieczeń społecznych, które następnie odejmujemy. W wyniku otrzymujemy podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym, jak i wyliczenia wysokości składki zdrowotnej. Wysokość składki zdrowotnej obliczamy według stawki 8,75%, jednak od podatku odliczamy tylko 7,75% ubezpieczenia zdrowotnego. Zobowiązanie wobec tego zwiększa się o 218,62 zł, tj. 1.912,92 zł – 1.694,39 zł. Problem polega na tym, że teoretycznie ubezpieczenie zdrowotne zawarte jest w podatku. Sumując kwoty podatku do zapłacenia, odliczenia zdrowotnego i kwoty wolnej otrzymamy kwotę 4.327,40 zł. Jest ona o 218,62 zł wyższa od kwoty obliczonej według skali. Kwota 4.327,40 zł stanowi 20,03% wynagrodzenia do opodatkowania. Zakładając, że podatnik nie wie, w jaki sposób są dzielone obciążenia, oznacza to dla niego płatność krańcowej stopy podatkowej 20,03%. Warto w tym miejscu obliczyć efektywną stawkę podatku bez ubezpieczenia zdrowotnego. Dzieląc kwotę podatku do zapłacenia przez wynagrodzenie do opodatkowania, otrzymamy 8,84%. Z pewnością tej stawki nie można uznać za wysoką. Zatem postrzeganie wysokości obciążeń podatkowych poprzez stawki krańcowe powoduje błędne odczytywanie rzeczywistych wysokości płaconych podatków.

Roczne wynagrodzenie brutto	28.800,00 zł
Składka na ubezpieczenie emerytalne 9,76%	2.810,88 zł
Składka na ubezpieczenie rentowe 6,5%	1.872,00 zł
Składka na ubezpieczenie chorobowe 2,45%	705,60 zł
Koszty uzyskania przychodu	1.227,00 zł
Wynagrodzenie do opodatkowania	22.183,00 zł
Składka na ubezpieczenie zdrowotne 8,75%	2.084,51 zł
Podatek obliczony według skali podatkowej	4.215,06 zł
Kwota wolna od podatku	530,08 zł
Składka na ubezpieczenie zdrowotne do odliczenia od podatku 7,75%	1.814,39 zł
Podatek do zapłacenia	1.870,59 zł
Roczne wynagrodzenie netto	18.265,43 zł

Podsumowanie

System podatkowy to nie tylko daniny obciążające dochody podatników, ale i podatki konsumpcyjne. Sama analiza stawek podatkowych nie jest zatem miarodajna dla określenia ciężaru podatkowego.

Należy jednak zauważyć, że wysokość składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne jest taka sama dla wszystkich, podobnie jak stawki podatku od towarów i usług VAT. Składki ubezpieczeniowe i VAT są przy tym nawet regresywne, co oznacza, że im podatnik jest zamożniejszy, tym mniejszy płaci podatek. Składki na ubezpieczenia społeczne maleją, gdy dochód podatnika przekroczy trzykrotność pensji. W przypadku podatku VAT zauważamy, że wśród osób bogatszych udział konsumpcji w dochodzie jest mniejszy niż wśród biednych, zatem płacony podatek jest mniejszy jako procent dochodów. Wobec tego zastanawiający jest fakt, że choć wpływy z podatku PIT w 2006 roku stanowiły blisko 10% wszystkich dochodów budżetu państwa, natomiast podatku VAT ponad 40%, mamy progresywny system podatku dochodowego od osób fizycznych.

Powszechnie przyjętym argumentem na rzecz progresji podatkowej jest rzekoma sprawiedliwość. Odnosząc się do hasła sprawiedliwości, należy zadać pytanie: Czy system podatkowy jest dobrym narzędziem do wyrównywania różnic w dochodach tych biednych i tych bogatych? Jeśli walczy się z ubóstwem i pomaga ludziom najgorzej sytuowanym, to najbardziej skutecznym środkiem do osiągnięcia tych celów jest wzrost gospodarczy. Zgoda na zróżnicowanie dochodów umacnia motywacje osób przedsiębiorczych, kreatywnych, pracowitych, a wzrost gospodarczy tworzy nowe miejsca pracy, generuje dodatkowy popyt i napędza gospodarkę, przy czym zyskuje całe społeczeństwo. Grupy najniższej zarabiające

najbardziej korzystają ze wzrostu gospodarczego i najbardziej są narażone na koszty społeczne w wypadku zahamowania tego wzrostu.

JUSTICE OF DISTRIBUTION OF OVERALL TAX LIABILITY

Summary

The Polish system of public finance includes many taxes as well as other tax-related benefits. These are various fees, above all obligatory public liabilities, especially social and health premia. Despite the fact that not all of them create income for the Budget, yet they still remain a burden on taxpayers' income and in this way they affect their living standards. The aim of this study is to point out the complexities of the tax system. In that regard, indirect taxes and obligatory social and health premia are taken into account as well as individual income tax.

*Translated by Marian Podstawka
and Agnieszka Deresz*